

AHARON APPELFELD

FLORS D'OMBRA

Traduïdes de l'hebreu
per Eulàlia Sariola

CLUB EDITOR
BARCELONA

פרחי האפלה

© 2006, Aharon Appelfeld
All rights reserved.

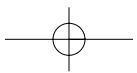
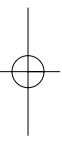
1ª edició: febrer del 2009
© de la traducció: Eulàlia Sariola
© d'aquesta edició: Club Editor 1984, s. l.
Carrer Pujades, 74-80 - 08005 Barcelona

isbn: 978-84-7329-137-8
Dipòsit legal: B. 488-2009

Fotocomposició: Víctor Igual
Imprès a A & M

Tots els drets reservats
Prohibida tota forma de còpia

En memòria de Gila Ramraz Rauch

Demà l'Hugo farà onze anys, vindran l'Anna i l'Otto pel seu aniversari. Ja han enviat molts companys de l'Hugo a pobles llunyans i, els pocs que han quedat, els hi enviaran aviat. La tensió augmenta al gueto, però no plora ningú. Els nens veuen a venir allò que els espera. Els pares dominen les emocions perquè la por no s'escampi, però portes i finestres no saben què és la contenció, es tanquen de cop o són empeses amb un moviment nerviós. El vent s'obre pas per tots els carrers.

Fa uns quants dies que l'Hugo havia d'haver marxat cap a les muntanyes, però el pagès que l'havia de recollir no s'ha presentat. Amb tot això, s'acosta el seu aniversari i la mare ha decidit organitzar una festa perquè l'Hugo tingui un record de la seva casa i dels seus pares. ¿Qui pot saber el que ens espera? ¿I qui sap quan ens tornarem a veure? Aquests pensaments volten pel cap de la mare.

Per fer content l'Hugo, la seva mare ha comprat tres llibres de Juli Verne i un de Karl May a uns coneguts que han de ser deportats. Quan vagi cap a les muntanyes, es podrà endur aquest regal. Té la intenció d'afegir-hi el joc de dòmino i el d'escacs, a més del llibre que cada nit li llegeix abans de dormir.

L'Hugo li promet una vegada i una altra que a les muntanyes llegirà, farà els deures de matemàtiques i a la nit li escriurà cartes. La mare s'aguanta les llàgrimes i mira de parlar amb veu natural.

A la festa d'aniversari de l'Hugo han convidat també, tret dels pares de l'Anna i l'Otto, pares de nens que ja són a les muntanyes. Un dels pares ha dut un acordió.

Tothom s'esforça a amagar l'ansietat i les pors i a fer com si no passés res de res. L'Otto ha portat un regal valuós: una ploma estilogràfica recoberta de nacre. L'Anna, una rajola de xocolata i *khalva*.^{*} Aquestes llaminadures fan contents els nens i endolceixen un moment la tristesa dels pares. En canvi, l'acordió, per algun motiu, no aixeca els ànims. L'acordionista fa el que pot per alegrar-los, però els sons que produeix només fan créixer la seva tristor.

Malgrat tot, tothom mira de no parlar de les batudes, ni dels destacaments de treball a llocs inconeguts, ni dels orfenats o dels vells dels hospicis que deporten sense preavis. Evidentment, tampoc no parlen del pare de l'Hugo, que ha estat enxarpat fa un mes i de qui no se'n sap res.

Quan ja ha marxat tothom, l'Hugo pregunta:

—Mare, ¿quan me n'aniré jo també a les muntanyes?

—No ho sé, estic analitzant totes les possibilitats.

L'Hugo no sap què vol dir exactament «estic analitzant totes les possibilitats». S'imagina la vida sense la seva mare com una vida a l'aguait i sotmesa a l'obediència. La mare repeteix sovint:

—No has de ser un noi consentit. Hauràs de fer tot el que et demanin. La mare farà tot el que calgui per anar-te a veure, però no depèn d'ella. A cadascú l'envien a un lloc diferent. Sigui com sigui, no m'esperis gaire neguitós. Vindré, si és que puc.

—¿El pare també vindrà?

A la mare se li encongeix el cor i diu:

—No en sabem res del pare des que se'l van endur a treballar.

—¿On és?

—Només Déu ho sap.

L'Hugo s'ha adonat que, des del començament de les ràtzies, la mare diu sovint: «Només Déu ho sap», una de les seves expressions de desesperança. En general, des que han co-

* Una mena de torró fet amb llavors de sèsam. (*N. de la T.*)

mençat les batudes, la vida és tota ella un misteri. La mare mira de donar-li explicacions, d'assossegar-lo, però les escenes es repeteixen i sembla que diguin: aquí hi ha un secret terrible.

—¿On s'emporten la gent?

—A treballar.

—¿I quan tornaran?

S'ha adonat que la mare no contesta totes les preguntes com feia abans. N'hi ha algunes que, senzillament, passa per alt. L'Hugo ja ha après a no preguntar i a parar atenció al silenci entre paraules, però el nen que hi ha en ell, que no fa gaire mesos anava a escola i feia els deures, no pot estar-se de dir: «¿Quan tornarà la gent a casa seva?».

Molts dies, l'Hugo seu a terra i juga tot sol amb el dòmi-
no i els escacs. De vegades ve l'Anna. Té sis mesos menys que ell però és una mica més alta. Porta ulleres, llegeix molt i toca molt bé el piano. L'Hugo voldria impressionar-la però no sap com fer-ho. La seva mare li ha ensenyat una mica de francès, però en això també és millor l'Anna. Ella pot dir frases senceres en francès; fa la impressió que l'Anna pot aprendre tot el que vulgui, i ràpid. No li queda altre remei que treure una corda del calaix i començar a saltar. Saltant a corda és millor que ella. L'Anna s'hi esforça molt, però en aquest joc no és bona.

—¿Els teus pares ja t'han trobat un pagès?

—No encara. Un que va prometre que vindria a buscar-me no es va presentar.

—Tampoc va venir el meu.

—Pel que es veu ens deportaran amb els grans.

—No hi fa res —va dir l'Hugo acotant el cap com un adult.

Cada nit, la mare de l'Hugo li llegeix un capítol d'un llibre. Les darreres setmanes li llegeix històries de la Bíblia. Abans, l'Hugo estava segur que només llegien la Bíblia les persones religioses, però s'ha esdevingut un miracle: la mare llegeix, i ell veu les imatges amb gran claredat. Abraham li sembla tan alt com el pastisser de la cantonada del carrer. Al

pastisser li agraden les criatures i cada vegada que n'entrava una a la botiga, li feia algun present inesperat.

Aquell vespre, després de la lectura del sacrifici d'Isaac, l'Hugo va preguntar:

—¿És una història o una llegenda?

—És una història —va respondre la mare prudentment.

L'Hugo va estar molt content que Isaac se salvés, però es va entristir pel xai sacrificat en lloc seu.

—¿Com és que la història no en diu res més? —va preguntar l'Hugo.

—Mira d'imaginar-te la continuació —li va aconsellar la mare.

Pel que sembla, aquest consell va funcionar. L'Hugo va tancar els ulls i a l'acte se li van aparèixer les muntanyes dels Càrpats, verdes i altes. Abraham, de gran alçada, caminava a poc a poc amb el seu fill petit Isaac, el be els seguia capcot, com si conegués el seu destí.

II

L'endemà a la nit va arribar un pagès i es va endur l'Anna. Quan l'Hugo ho va saber se li va encongir el cor. Molts dels seus amics ja eren a les muntanyes, només quedava ell. La mare repetia que aviat també li trobarien un lloc. De vegades li semblava que els nens, aquí, no els volia ningú, i per això els enviaven lluny.

—Mare, ¿per què envien els nens a les muntanyes? —no va poder estar-se de preguntar.

—El gueto és perillós, ¿no ho veus? —va contestar concisament la mare.

L'Hugo sap que el gueto és perillós, no passa ni un dia que no hi hagi ràtzies ni deportacions. El camí cap al tren és ple de gom a gom, les persones, carregades amb farcells feixucs, avancen amb penes i treballs. Soldats i guàrdies branden els fets damunt d'ells. Els desgraciats, empesos, ensopeguen. Ara l'Hugo comprèn que la seva pregunta no venia a tomb i li sap greu no haver-se mossegat la llengua.

Cada dia la seva mare li dóna petites instruccions. N'hi ha una que repeteix sovint: «Has d'observar el que t'envolta, escoltar, i no preguntar. Als estranys no els agrada que els facin preguntes». L'Hugo sap que l'està preparant per una vida sense ella. Té la impressió que aquests darrers dies mira d'ensenyar-li a allunyar-se'n. De vegades, les forces abandonen la seva mare, que esclafeix a plorar.

L'Otto s'ha escapat per venir a jugar a escacs. L'Hugo és més bo que ell en aquest joc i el guanya amb facilitat. En veure's derrotat, alça les mans i diu:

—Has guanyat, no hi ha res a fer.

Li sap greu que l'Otto no jugui bé, ni tan sols no s'adona de quan està amenaçat. L'Hugo l'ànima dient-li:

—A les muntanyes tindràs temps de practicar i quan ens trobem després de la guerra, seràs el millor.

—No serveixo, per això.

—No és un joc tan complicat com et sembla.

—Per mi sí que ho és.

«Has d'estar preparat per espavilar-te tot sol» és el que se li acut a l'Hugo de dir-li, però calla.

L'Otto és un nen pessimista. S'assembla a la seva mare que no para de repetir: «Hi ha persones que la guerra les fa més fortes. Jo alço les mans enlaire i em rendixo. No em veig amb cor de lluitar per un bocí de pa. Si la vida és això, hi renuncio».

La seva mare és mestra de secundària. La gent la respecta encara ara, en aquestes condicions terribles. Abans, expressava opinions i feia apreciacions basades en exemples que treia de la història antiga o recent. Ara, s'arronsa d'espatlles i diu: «No entenc res de res. El món s'ha capgirat».

L'Hugo grava en el seu cor tot allò que veu: la gent que ve a casa terroritzada, amb una notícia esgarrifosa; els que seuen a taula sense badar boca. La casa sembla una altra. Les finestres closes i les cortines tirades augmenten la foscor. Només des del finestró de l'Hugo, que dóna al pati, es pot veure el carrer que du a l'estació, i els deportats. De vegades l'Hugo reconeix entre ells un pare o un nen de la seva classe. En el fons del seu cor sap que la seva sort no serà diferent. Però a la nit s'embolcalla amb la flassada convençut que, de moment, està segur.

La gent entra i surt de casa seva sense trucar a la porta ni demanar permís, com quan es va morir l'avi. La mare els acull però no els pot oferir cap tassa de cafè ni cap llimonada. «No tinc res per donar-vos», diu aixecant totes dues mans.

L'Hugo es diu: «Recordaré la casa i tots els seus racons, però més que la casa, recordaré la mare. La mare, sense el pare, està perduda. S'esforça per fer el més urgent, corre d'un cantó a l'altre per trobar un pagès que se m'endugui a les muntanyes».

—¿Com saber si és un pagès com cal? —no para de dir la mare, desesperada.

—Això és el que diuen —li contesten.

Tothom va a les palpentes i acaba deixant els fills en mans d'uns pagesos desconeguts que vénen de nit. Les males llegendes diuen que agafen els diners i lliuren els nens a la policia. Per això hi pares que es neguen a deixar els fills en mans dels pagesos. «Si el teu fill és amb tu, el pots protegir», se sent dir sovint a un pare atemorit. L'Hugo, vés a saber per què, no està espantat. Potser perquè estiuja al poble, a casa dels seus avis, i de vegades s'hi queda una setmana. Li agraden els camps de blat de moro i els prats on pasturen vaques clapades. Els seus avis són forts i silenciosos, parlen poc. A l'Hugo li agrada la seva companyia. S'imagina la vida entre els camperols com una vida de gran tranquil·litat. Tindrà un gos i un cavall i els donarà menjar i els cuidarà. Tota la vida li han agradat els animals, però els seus pares no han volgut mai gos. Aviat serà enmig de la natura, com els pagesos que fan la migdiada sota els arbres.

Per precaució, a la nit baixen a dormir al soterrani. És a la nit que els soldats i els guàrdies assalten les cases i s'enduen els nens. Ja se n'han endut molts. El soterrani és gelat, però s'emboliquen amb flassades que el fred no travessa.

L'Otto ha vingut d'amagatotis per dir-li que l'Anna ha arribat bé a les muntanyes i ja ha enviat una carta. Cada carta que arriba d'allà és una petita victòria. Els escèptics, és clar, no paren de rondinar i diuen: «Qui sap en quines condicions han estat escrites aquestes cartes. Els pagesos que les han portades han demanat diners. A ells no els mou l'amor a la humanitat, sinó el lucre».

L'Hugo s'adona del dubte a la veu de l'Otto i voldria dir-li: «No has de ser tan pessimista. El pessimisme afebleix. Has de ser fort i recolzar la teva mare».

Al començament, gran part de la gent era optimista, però les darreres setmanes, són minoria. La gent es desfà de l'esperança, hi renuncia.

A la nit, la mare li explica que no ha trobat pagesos disposats a amagar-lo. Si no hi hagués altre remei, el duria a casa de la Mariana. La Mariana és una ucraïnesa que havia anat a classe amb la mare. De joveneta, va ser expulsada de l'escola i va anar per mal camí. ¿Què deu voler dir anar per mal camí?, es pregunta l'Hugo. Un carro pot anar per mal camí i caure al precipici, però una persona cau sense sorolls d'estimbament.

A l'Hugo li agrada escoltar les paraules. N'hi ha que la seva pròpia sonoritat mena al significat i n'hi ha d'altres que no fan brollar cap imatge, passen per davant seu sense mostrar-li res.

L'Hugo pregunta sovint a la mare el significat d'un mot. Ella procura explicar-l'hi però no sempre aconseguix transformar-lo en imatge.

Mentrestant, la cosina Frida ha arribat a casa amb notícies. És una celebritat. Tothom en parla amb un somriure especial. S'ha casat dues vegades i ara viu amb un ucraïnès molt més jove que ella.

—Iúlia, no t'amoinis. El meu amic està disposat a amagar-vos al seu poble. Té un amagatall magnífic.

La mare, sorpresa, l'abraça i li diu:

—No sabia què fer.

—No et desesperis, estimada —diu la Frida, contenta que la seva família l'accepti.

La Frida és una dona agradable, va amb vestits extravagants i sovint escandalitza la parentela, que se n'ha anat allunyant. Ni tan sols la mare, que ajuda els necessitats, no ha estat compassiva amb ella.

La Frida elogia el seu company, que està disposat a posar-se en perill per ella i la seva família:

—Només ens poden salvar els ucraïnesos, si ho volen —diu, contenta de poder ajudar els seus, que tots aquells anys l'han deixada de banda.

La mare li dona les gràcies una i altra vegada tot repetint:

—Ja estava desesperada.

—No t'has de desesperar —diu la Frida: es veu que té

aquesta frase preparada de fa anys i ara té l'ocasió de demostrar que el desesper és una pura il·lusió.

—Sempre hi ha una sortida. Sempre hi ha algú que t'estima, t'has d'armar de paciència i esperar-lo.

L'Hugo se la mira de prop i queda sorprès de descobrir-hi trets infantívols.